

У статті здійснено історико-правовий аналіз розвитку юридичного статусу та організаційної структури органів державної безпеки на транспорті в Україні на етапі формування та зміцнення радянського тоталітарного режиму напередодні Другої світової війни. Охарактеризовано юридичні акти, які визначали основні напрями діяльності цих органів, регулювали реорганізацію та зміни їх структурної побудови упродовж 1930-х років.

Ключові слова: органи державної безпеки на транспорті, ГУДБ, УДБ, НКВС УРСР, репресії.

Резюме

Окипнюк В.Т. Органы государственной безопасности на транспорте в Украине в период формирования и укрепления советского тоталитарного режима (1929–1939 гг.).

В статье осуществлен историко-правовой анализ развития юридического статуса и организационной структуры органов государственной безопасности на транспорте в Украине на этапе формирования и укрепления советского тоталитарного режима накануне Второй мировой войны. Охарактеризовано юридические акты, которые определяли основные направления деятельности этих органов, регулировали реорганизации и изменения их структурного построения в течение 1930-х годов.

Ключевые слова: органы государственной безопасности на транспорте, ГУДБ, УДБ, НКВД УССР, репрессии.

Summary

Okipniuk V. The bodies of state security in transport in Ukraine during the formation and strengthening of the Soviet totalitarian regime (1929–1939 gg.).

The article deals with the historical and legal analysis of the development of the legal status and organizational structure of state security bodies in transport in Ukraine at the stage of formation and strengthening of the Soviet totalitarian regime on the eve of the Second World War. The legal acts, which defined the main directions of activity of these bodies, were characterized, regulated the reorganization and changes in their structural construction during the 1930's.

Key words: bodies of state security in transport, GUDB, UDB, NKVD of the Ukrainian SSR, repressions.

УДК 340.12.(436-44):821.161.2.09 «18/19»

Н.М. ПАВЛУСІВ, І.Я. СЕМЕНЮК

Надія Михайлівна Павлусів, кандидат філософських наук, доцент Львівського державного університету внутрішніх справ

Іван Ярославович Семенюк, кандидат юридичних наук, доцент Львівського державного університету внутрішніх справ

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ПОГЛЯДИ ЛЕВА РЕБЕТА

Однією з найбільш знакових постатей українського націоналістичного руху є Лев Ребет.

Метою статті є здійснення правового аналізу філософсько-правових поглядів, громадсько-політичної та наукової діяльності українського правника, науковця та політичного діяча Лева Ребета.

Він поєднував політичну діяльність з науковою, будучи фаховим правником (закінчив юридичний факультет Львівського університету). Особливий інтерес становить аналіз його наукових праць: «Порівняльна метода у науці про право», «Держава і нація», «Формування української нації» та ін.

Лев Ребет у післявоєнний період був прихильником демократичних принципів на основі ухваленої в 1943 р. програми ОУН під гаслом «Свобода народам! Свобода людині!».

Дисертація Лева Ребета виконана у визнаному центрі Європейської академічної науки – Мюнхені.

Хоча його керівник Окішкевич як недолік вказав на те, що роботу виконано майже виключно з німецьких джерел, якби сьогодні, при нинішньому рівні більшості вітчизняних кандидатських дисертацій мала місце схожа ситуація, то такий «недолік» визнали б перевагою.

Без сумніву, наукові погляди Лева Ребета на його час відображали передові досягнення європейської юридичної науки.

Якщо розглядати український націоналістичний рух з 20–50 рр. ХХ ст. з точки зору професійної приналежності основних його представників, його можна без перебільшення вважати найбільш «юридичним». Починаючи з доктора права Володимира Старосольського, який був чоловіком тітки Романа Шухевича і надавав правову допомогу учасникам ОУН, та закінчуючи Левком Лук'яненком, дипломованим юристом та одним з авторів Акта проголошення незалежності України.

Отже, одне з очільних місць філософсько-правових інтересів належало проблемам методології.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора права, написана в 1947 р., захищена в Українському вільному університеті в Мюнхені в 1948 р., присвячена проблемам методології порівняльного правознав-

ства. Такий формат роботи став приводом для систематизованого викладу проглядів автора на методологію юридичної науки сучасного йому періоду.

Історія еволюції правових поглядів Лева Ребета засвідчує дотримання правником класичного погляду на античність як основну епоху, коли формувалися засади правової цивілізації.

«Перші випадки перейняття права, а можна думати, що його попередило порівнювання, находимо в старовинній Греції. Початок порівнювання права в Греції сягає часів, коли грекам стало ясно, що не лише родинне, місцеве право є цінне, але також правні інституції інших міст мають внутрішню вартість»¹.

Лев Ребет на матеріалізмі Середньовіччя вказував на діалектичне протистояння тенденції універсалізму та окремішності національного правового розвитку: «... універсалізм середньовіччя, що існував у політичній площині як намагання створити один центр влади над цілим християнським світом, а в духовній площині як намагання втримати латину і новопостаючу християнсько-романську культуру з новими звичаями і обичаями, – загальним добром передових верств всіх народів – цей універсалізм лишав без уваги і протиставився зрізничкованим правам народів»².

Особливу увагу Лев Ребет приділяв аналізу здобутків історичної школи права, яка заклала філософсько-правові підвалини сучасної науки порівняльного правознавства.

«Центральним поняттям історичної школи права є «правна свідомість народу»»³.

«Право своєю генезією і функцією виказує багато подібностей зокрема до мови»⁴.

Отже, закони мають другорядне значення: «вони мають кристалізувати засади, створені стихійно правовою свідомістю народу. Тому, що звичаєве право, як правдиве і первісне джерело права, змінюється з бігом часу, законодавство, що з покликанням систематично оформлює його, може показатися шкідливим»⁵.

Філософсько-правові погляди Лева Ребета характеризуються послідовним проведенням принципу історизму.

«Також порівнювані права не мусять бути з одного часу. Можуть бути порівнювані зі собою також норми, що були, чи є важними в різних часах, одні актуально обов'язуючі, другі історичної вже вартости, чи одні і другі лише між собою»⁶.

Лев Ребет прогнозував виділення порівняльного правознавства в окрему дисципліну юридичної науки, що блискуче справдилося у наступні десятиліття.

«Очевидно оцінка, що порівнювання права не є окремою наукою, не означає, що воно не може розвинути на окрему дисципліну в будучині»⁷.

«... достаточо розвинене порівнювання права стане основою всьої науки права, а разом з філософією її завершенням»⁸.

Із зазначеного робимо висновок, що Лев Ребет припускав синтез у майбутньому порівняльного права і філософії права як кінцевої мети і завершення всієї юридичної науки.

Ми вважаємо, що основний філософсько-правовий принцип, котрого Л. Ребет притримувався у своїх студіях, сформульований ним у наступних дослідженнях.

«Ідея права, що базується на поняття обичаєвості і безпеки здійснюється різно у різних народів в різних часах і позитивне право змінюється і розвивається в міру зміни суспільних відносин. Однак ідея права остає все провідною метою і критерієм оцінки для напряду порівнювання права»⁹.

Зазначене засвідчує, що автор притримувався природно-правових підходів як метафізичної основи порівняльно-правового аналізу.

Розмежовуючи дисципліни «Філософія права» та «Порівняльне правознавство», Лев Ребет наводить визначення філософії права, котрого він притримується: «Філософія права має за мету дослідження поняття права та ідеї права. Порівнювання права ставить собі за завдання порівнювати правні норми різних систем»¹⁰.

Будучи послідовним прихильником дисципліни та системності у застосуванні категорії і понять юридичної науки, Лев Ребет аналізує функціонування загального поняття права як передумову і домінанту будь-якого порівняльно-правового дослідження.

«Всяке порівнювання відбувається, як згадано в на вступі, в межах поняття права. Воно є тим елементом тотожності, що, надаючи правним явищам п'ятно однородних категорій, що робить їх в засаді, в найширшому розумінні порівняльними»¹¹.

В еволюції європейських правових систем Лев Ребет притримувався позиції визначальності та значення римського права, однак з урахуванням конкретної історичної ролі, можливостей германської правової традиції.

«Римське право, джерело всіх романських прав, беручи свій початок в давній старині і розвиваючись поступенно в міру росту потуги Риму, заховало однастайність і прозорість завдяки своїй абстрактності, яка слідна головно в зобов'язаннях»¹².

«Головні ділянки германського права – це родинне право, а що родина була тісно зв'язана зі землею, також земельне право»¹³.

Лев Ребет вважав, що вдосконалення права, пошук його ідеалу передбачає звернення до іншого правового матеріалу, ніж просто позитивне право.

«Позитивне право не може у своїм крузі визначити ідеал права»¹⁴.

Отже, Лев Ребет був прихильником природно-правового підходу у варіанті реальності ідеї права, яка виражає себе через його конкретно-історичні форми.

«В той спосіб три найважливіші теорії в науці права: природне право, історична школа і позитивізм були все зі собою в тихому зв'язку, мимо офіційного противенства»¹⁵.

Лев Ребет залишається послідовним прихильником принципу історизму, з яким пов'язував захист від теоретичного нівелювання національного як конкретного, застерігаючи проти надмірного захоплення типологізацією.

«Це однак не говорить, що погляди історичної школи і історична метода є через те поборовані порівняльною методою. Навпаки, вона працює в повній гармонії, а навіть в опертою на історичну методу»¹⁶.

Лев Ребет узагальнює історію природно-правових підходів, вказуючи на тенденції стану нового піднесення природно-правового дискурсу у пізнанні.

«Віра в право природи, як універсальне явище, опісля заперечення його історичною школою, що обмежила на ділі ту віру до меж національних окремих систем, і вкінці скептичний позитивізм, що означає лише зобов'язуючі норми, не турбуючися про філософічне повязання явищ, – це крива спадку людської думки від великої концепції до безконцепційності»¹⁷.

Для нас, для філософсько-правового аналізу особливо цікавим є акцентування уваги на значенні порівняльного методу для синтезу у філософії права різних суперечливих підходів: «... гармонізованні різних поглядів відбувається на тлі теорії порівняльної методи, яка стала базою для синтезу у філософії права всего, що дається у взаємних контраверзіях вдержати. В той спосіб порівняльна метода починається ідеалу філософії – до оформлення суцільного всеохоплюючого наукового світогляду. Попри всі користи, які порівняльна метода дає для практики і теорії безпосередньо, це є може найбільша, хоч посередна, заслуга порівняльної методи»¹⁸.

Отже, є підстави стверджувати що Лев Ребет, розробляючи методологію порівняльного правознавства, весь час мав на увазі ширші завдання філософсько-правового синтезу, різних концептуальних підходів, шкіл, які пояснювали сутність та при роду феномена права.

¹ Ребет Л.М. Порівняльна метода в науці права наук. видання / Л.М. Ребет / упоряд. і наук. ред. О.В. Кресіна, І.О. Кресіної. Київ-Мюнхен: Український вільний університет, Центр порівняльного правознавства Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К.: Логос, 2017. – 231 с. – С. 29.

² Там само. – С. 32.

³ Там само. – С. 39.

⁴ Там само. – С. 39.

⁵ Del Vecchio, Giorgio. Lehrbuch der Rechtsphilosophie. Berlin: Verl. Fur Staatswiss.und Geschichte, 1937. – С. 144.

⁶ Ребет Л.М. Вказана праця. – С. 53.

⁷ Там само. – С. 58.

⁸ Rabel, Ernst. Aufgabe und Notwendigkeit der Rechtsvergleichung // Rheinische Zeitschrift fur Zivil – undPrizessrecht des In- und Auslandes. 1925. Band 13. – С. 281.

⁹ Ребет Л.М. Вказана праця. – С. 68.

¹⁰ Там само. – С. 82.

¹¹ Там само. – С. 97.

¹² Там само. – С. 123.

¹³ Там само. – С. 123.

¹⁴ Там само. – С. 195.

¹⁵ Там само. – С. 211.

¹⁶ Там само. – С. 210.

¹⁷ Там само. – С. 212.

¹⁸ Там само. – С. 212.

Резюме

Павлусів Н.М., Семенюк І.Я. Філософсько-правові погляди Лева Ребета.

Стаття присвячена висвітленню формування та становлення філософсько-правових поглядів відомого українського правника, науковця та політичного діяча Лева Ребета. Охоплено основні аспекти життя науковця. Акцентовано увагу на основних постатях та обставинах, які були дотичні до життя Лева Ребета.

Ключові слова: філософія права, правова свідомість, література, демократія, суспільство, порівняльне правознавство.

Резюме

Павлусив Н.М., Семенюк И.Я. Философско-правовые взгляды Льва Ребета.

Статья посвящена освещению формирования и становления философско-правовых взглядов известного украинского юриста, ученого и политического деятеля Льва Ребета. Охвачены основные аспекты жизни ученого. Акцентируется внимание на основных фигурах и обстоятельствах, которые были причастны к жизни Льва Ребета.

Ключевые слова: философия права, правовое сознание, литература, демократия, общество, сравнительное правоведение.

Summary

Pavlusiv N., Semenyuk I. Philosophic-legal views of Lev Rebet.

The article is devoted to the formation and formation of the philosophical and legal views of the famous Ukrainian lawyer, scientist and politician Lev Rebet. The main aspects of the life of a scientist are covered. The emphasis is on the main figures and circumstances that were tangent to Lion Rebet's life.

Key words: philosophy of law, legal consciousness, literature, democracy, society, comparative law.